

MITEN, MISSÄ ja MIKSI syntyi Luonnonfilosofian seura?

”Luonnonfilosofian seuran synty ja toiminnan alkuvaiheet liittyvät niin läheisesti 13.7.1997 edesmenneeseen Helsingin yliopiston ydinfysiikan professori Kalervo Vihtori Laurikaiseen, että ilman hänen henkilökohtaista taustaansa asiasta on mahdoton puhua.” (Seppo Laurema: LFS:n julkaisu, Avartuva ajatus, 1990)

Lähtökohtani (Agnes Airola = AgA) prof. Laurikaisen ajatusten seuraamiseen ajoittuu kahteen, vuonna 1979 pidettyyn luento: 24. tammikuuta **prof. Laurikainen (Porthania)** ja 31. tammikuuta **Prof. KVL:n yleisöluento**. Jälkimmäinen oli hänen jäähyväisluentonsa, **Kvanttimekaniikka ja materialismi**.

Fysiikan opettajaa sävähdytti sitaatti kirjasta Fysiikon tie (1982, sivu 80):

”Ei siis ole yhdentekevää, millainen on suomalaisten vallitseva maailmankuva. Koululla ja erityisesti keskiasteen koulutuksella on sen muodostumisessa suuri merkitys. On painokkaasti tähdennettävä, että siitä maailmankuvasta, jonka Suomen koululaitos, joukkotiedotusvälineet ja kustantajat meille antavat, puuttuu jotakin hyvin olennaista: luonnontieteiden osuus suomalaisten yleissivistyksessä on luvattoman heikko.”

Miten, missä ja miksi syntyi Luonnonfilosofian seura? Psykologi Tony Dunderfeltin kirjasta (Intuitio - sisäinen viisaus) pari lausetta johdannoksi noiden kysymysten pohdintaan: ”Intuitiota kannattaa hyödyntää. ... Arjen tilanteet ratkeavat parhaiten kun **r a t i o n a a l i n e n** ajattelu ja **i n t u i t i i v i n e n** oivaltaminen kulkevat käsikädessä.” Siis KVL, intuitio ja LFS – siinä lähtökohta, tie ja päämäärä.

Erkki Laurikainen (nyk. Laurinharju) kertoo elämäkertatietoja isästään (juhlakirja professori K.V. Laurikaisen 75-vuotispäivänä):

”K.V. Laurikainen syntyi 6.1.1916 Pielisjärvellä. Isä Viktor Gregorius oli sähköttäjä ja hänen isänsä Ruoveden kihlakunnan kruununvouti Anders Laurikainen. Tämä oli syntyisin Mäkihoivin kartanosta Ruskealasta, mutta kuoli Viktorin ollessa alaikäinen. Äiti Hilja oli postivirkailija. Hän oli uskonnolliseen herätykseen tulleen suutarimestari Pietari Karhusen esikoistytär. Hän oli ollut aktiivinen yhdistynyt, mutta jäi naimisiin mentyään kotiäidiksi.”

Kun Suomi itsenäistyi Kalervo täytti seuraavana loppiaisenä kaksi vuotta. Puoli vuotta myöhemmin, syksyllä 1918 Laurikaisen perhe muutti Pielisen Karjalasta Laatokan Karjalaan. Varhaislapsuuden kotipaikka, Salmi, oli tuolloin Laatokan itärannan suurin pitäjä: suomalaisen kulttuurin ja länsimaisuuden äärimmäinen rajalinnake. Kirkollisesti kreikkalais-katolinen (nyk. ortodoksinen) seurakunta oli jäsenmäärältään yli viisinkertainen luterilaiseen verrattuna.

Vuonna 1927 – viisihenkinen – Laurikaisen perhe muutti Pielisen rannalle, Nurmekseen. Ilmeisen monilahjainen Kalervo tuli Nurmeksen yhteiskoulun toiselle luokalle: ”Hän oli innokas urheilija ja edusti kouluaan juoksijana. Äiti koki uskonnollisen herätyksen, liittyi pieneen vapaaseen seurakuntaan ja koko perhe siirtyi siviilirekisteriin. Kalervo alkoi ehkä noihin aikoihin ottaa etäisyyttä uskontoon.”

Lukiovuosina – luultavasti Kalervon johdolla – kokoontui paikallisen kirjakaupan takahuoneessa keskustelupiiri: aiheet liikkuivat luonnontieteistä filosofiaan ja kirjallisuuteen. (AgA:n intuitio: Olisiko LFS:n siemen kylvetty?) Lisäksi Kalervo keräsi rahaa opintojaan varten antamalla yksityistunteja. ”Kaikkiin toimiinsa hän paneutui perusteellisesti ja osoitti jo tuolloin taipumusta ajaa määrätietoisesti yhtä asiaa kerrallaan.”

Syksyllä 1934 ylioppilas Kalervo Laurikainen siirtyi selkeämmin länsimaisen kulttuurin alueelle, Helsingin yliopistoon. Mukaan Karjalasta tulivat: perimä, varhaislapsuus, lapsuuden maisemat, koulu opettajineen.

KVL , 1930- luku ja vaikuttajat

KVL aloitti opinnot pääaineena matematiikka, jonka ”varjoon” jäivät fysiikka, kemia, tähtitiede, geologia ja mineralogia. Opintojen intensiivisyyttä kuvaa sitaatti hänen kirjastaan Fyysikon tie: ”Siihen, että tunsin todella pääseväni ”juoneen kiinni”, vaikutti osittain se, että aloitin neljäntenä vuonna myös filosofian opinnot. **Eino Kaila** pani luennoillaan tieteen järjestelmät todella huojumaan, fysiikassakin, jota sentään luulin jo hyvin hallitsevani. Muistan myös miten kesällä 1938 koin ensimmäisen kerran todella voimakkaan *i n t u i t i i v i s e n* (harvennus AgA:n) näkemyksen ihmeen: Matematiikan kuvat alkoivat elää ja liittyä toisiinsa uudella tavalla. Kirjeestä, jonka silloin kirjoitin **Rolf Nevanlinnalle** näkemyksistäni, alkoi läheisempi suhde tähän minun suuresti kunnioittamaani opettajaan.”

Opiskeluajan ensi vuosista lähtien KVL aloitti ajatustensa julkistamisen myös kirjallisesti. Se jatkui aktiivisena elämän loppuun asti. Joulukuussa 1939, 23-vuotias luonnontieteiden ja filosofian opiskelija, julkaisee artikkelin, mistä luen luonnonfilosofiaa: ”Tieteellinen maailmankatsomus ei saa jäädä vain harvojen filosofien ja filosofisesti orientoituneiden luonnontutkijain yksityisomaisuudeksi. Tieteen tulisi olla jokaiselle ajattelevalle hengelle tien näyttäjänä kohti syvempiä totuuksia.”

Viisi sodan vuotta

Lokakuussa 1939 KVL ilmoittautui toisten tapaan vapaaehtoisena kenraali Nenoselle, joka kokosi etevimpiä matemaatikkoja tykistön koeasemalle Niinisaloon. Viisi sodan vuotta oli kova kokemus optimisti-Laurikaiselle. Erilaisia väitöskirja-aiheita liikkui mielessä. Rauhan tultua KVL toteaa: ”Sota, monien välivaiheiden jälkeen teki matemaatikosta teoreettisen fyysikon ... kovin kuitenkin pitkä ja kivinen oli se tie, joka oli kuljettava, ennen kuin tällä alalla pystyin kirjoittamaan väitöskirjan.”

Nevanlinna järjesti Laurikaiselle v. 1947 stipendin Sveitsiin, mikä merkitsi kansainvälisen vuorovaihtuksen alkamista ja vuoden 1945 nobelistin, **Wolfgang Paulin**, kohtaamista. Suomen taloudelliset olosuhteet olivat ankeat. KVL:n oli luovuttava mahdollisuudesta jatkaa väitöskirjatyötä Paulin ohjaamana.

KVL: 1950 - 1979

”Niinpä olinkin todella väsynyt mies, kun vihdoinkin kevättälvella 1950 väittelin sähkömagneettisen kentän gravitaatioenergiasta. ... Tohtoriksi siis lopultakin tulin, mutta en itse ollut ollenkaan tyytyväinen väitöskirjaani. Työvoitto se oli ei muuta.” (Fyysikon tie, s.19)

Otsikossa mainitut kolme vuosikymmentä ovat kirjoittajan tietoisuuteen tulleet pääasiassa KVL:n pojan, Petri Laurikaisen, sanoittamana: **Lyhyt kertomus fysiikankuvamme uudelleenmäärittelystä** (Juhlakirja K.V. Laurikaisen 75-vuotispäivänä). Kirjoituksen alaotsikot (Teoreettisen fysiikan asema, Suurenergiafysiikan asema, Laskennallisen fysiikan asema, Tieteen popularisointi ja Tieteen filosofian asema) ja niihin liittyvät tekstit kuvaavat ”määrätietoisien asioiden paneutuneen” tiedemiehen kolmea vuosikymmentä.

KVL:n mainitsema ”pitkä ja kivinen tie” alkoi 50-luvun alkupuolella Suomen Turussa. Siellä fysiikan apulaisprofessorina alkoi ”... itsenäisempi vaikutusmahdollisuuteni teoreettisen fysiikan kehittämiseksi Suomessa.”

1930-luvun lukiolaisen ”taipumusta ajaa määrätietoisesti yhtä asiaa kerrallaan” luonnehtii 50-luvun opiskelija Rauno Hämäläinen: ”Kun palautan mieleen niitä vuosia, joina elelin nuoren miehen huolettomaan tapaan opettajakseni hiukan sattumoisin (kuten tavallista) joutuneen K.V.Laurikaisen josta nyt ei aivan siipien suojassa, niin ainakin häntä kiinnostuneesti tarkkaillen, muistan mielteen, joka ei ole vieläkään kaikonnut. Tuossa on mies, jolla on tavoitteita. Tämä on mielestäni hänen leimallisista piirteensä. Tavoite ja voimakas pyrkimys sen toteuttamiseen.” (Juhlakirja K.V.Laurikaisen 80-vuotispäivänä)

Taistelija-Laurikaisen ”toisen etapin” vuodet jatkuvat 1960-luvun alusta ”Suomen ensimmäisen teoreettisen fysiikan varsinaisen professorin virassa” Helsingin yliopistossa.

Mutta vuosien 1970 / 71 vaiheilla tapahtui ”jotain”, minkä koen heijastuvan KVL:n julkaisemien kirjojen nimissä:

Atomistiikan aatemaailma (1973), **Fysiikka ja usko** (1978), **Todellisuus ja elämä** (1980), **Luomisusko tänään** (uskon ja tiedon ongelmia 1980-luvulla; toinen osa 1982), **Fyysikon tie** (1982), **Luonto puhuu Luojastaan** (1983).

Mitä tapahtui ...?

Kirjassaan *Fyysikon tie* (s. 36) KVL kirjoittaa: ”70-luvulla on luonnontieteiden ja kristinuskon suhteisiin liittyvä problematiikka alkanut yhä enemmän kiinnostaa minua. Eräät **henkilökohtaiset** kokemukset toivat kristinuskon minua entistä lähemmäksi, ja kun samalla mietiskelin kvanttiteorian perusfilosofiaan liittyviä asioita, huomasin tässä läheisiä liittymäkohtia kristinuskon ajatusmaailmaan.”

KVL:n syksyllä 1971 Helsingin yliopistossa pitämän studia generalia-luentosarjan viimeinen osa, *Atomistiikka ja aikamme ideologiat*, ilmestyi erillisenä Yleisradion julkaisemana kesällä 1972. Samaan aikaan hän koki ”kuin ihmeen kautta ohimenneen infarktin”. Sairasloman aikana luennoista koottu kirja ilmestyi 1973.

Toinen **henkilökohtainen** kokemus tapahtui myös marraskuussa -71. KVL kuvaa sen noin kymmen vuotta myöhemmin kirjassaan **Luonto puhuu Luojastaan**, jonka esipuheen lopussa on veetoimus: ”Ennen kaikkea toivon, että tämä kirja olisi avuksi niille, joille uskon ja tiedon alueiden kohtaaminen tuo mukanaan vaikeita ongelmia. Käsitykseni on, että elämme kriisikautta, jossa monet asiat on punnittava uudestaan.”

Lisäksi lainaus epilogista: ”Nykyisessä henkien taistelussa meidän suomalaisten on etsittävä omaa suuntaamme. ... meidän on rakennettava omien perinteittemme pohjalle. Niihin kuuluu erottomasti uskonto.”

Kirjan ensimmäisessä luvussa (ss.10 –15), **Kuolema – entä sitten ...?**, Laurikainen puhuu Käsitämättömästä vaikuttavalla tavalla. On marraskuu, Malmin sairaalan potilashuoneessa äidin vuo-teen vieressä istuu hänen vanhin poikansa, Kalervo, hiukkasfysiikan professori.

”On tullut toimenpiteiden aika. Luovutan äidin hoitajien varmoihin käsiin ja lähden laitokselle.” Suurenergiafysiikan laitos, Siltavuorenpenkereellä: ”Parinkymmenen minuutin ajo marraskuisessa pikku pakkasessa karistaa ajatuksista siellä äidin vieressä kohtaamani oudon maailman. ... leviää tieto, että olen tullut laitokselle. Puhelin soi, kaksikin puhelinta. Asiat ovat vähän ruuhkautuneet minun sairaslomani aikana. ... Tämä on todellista elämää. Kilpajuoksua ajan kanssa – vaikka sellainen on oikeastaan minulta sydämen vuoksi kielletty.”

”Virka-aika loppuu vallan kesken, ja paperisota jatkuu ... Mutta äiti! Kyllä asiat saavat nyt odottaa. Eihän tiedä, milloin hänen hetkensä lyö. Tahtoisin olla silloin hänen lähellään ... marraskuisessa sateessa astelen kohti sairaalan ovea.”

”Jään taas kahden äidin kanssa. Vai onko äiti vielä siinä? Hiljainen hengitys jatkuu ... Kyllä hän elää. Vai elääkö? Onko siinä vain robotti, jonka ruumiin toimintoja ylläpidetään nykyaikaisen lääketieteen tehokeinoin? Onko äiti vielä tuossa? ... Minusta alkaa kuitenkin tuntua, että hän on vielä tuossa. ... Hän on jo melkein rajan toisella puolen. Kunpa hän voisi kertoa, mitä hän nyt kokee. *Onko siellä jotain ? Vai päättykö kaikki tähän?*”

Tätä – saattohoitoa – jatkuu vielä. Potilaan hengitys on edelleen heikentynyt. Kalervo on päättänyt viettää yön huoneeseen tuodussa lisävuoteessa. Herääminen hoitajattaren puuhailuun ja hiljaiseen toteamukseen: ”Hän on juuri lähtenyt.”

Lyhyt tuokio yön hiljaisuudessa ja kyöneleisin silmin toteamus: ”Siinä äiti on – eikä ole enää.”

Marraskuisen yönajatuksia: ”Ajan kotiin ja tunnen, että äiti on koko ajan minun kanssani. Hän ei ole enää sidottu paikkaan ja aikaan. Se ruumis, joka jäi sairaalaan, oli vain hänen savimajansa, jonka hän äsken jätti. Hän oli jotain muuta – ja on yhä. Sanottakoon, että se on inhimillistä toiveajattelua, mutta tällä hetkellä tunnen sen hyvin voimakkaasti todeksi. Jotain, joka ei ole aistein havaittavissa. **Todellisuuden**, joka juuri nyt on minua lähellä. Niin kai on sanottava, kun on pakko käyttää inhimillisen kielen ilmaisuja. Mutta ”lähellä” ja ”kaukana” eivät tässä merkitse sitä, mitä näillä sanoilla tarkoitamme. Ne tarkoittavat samaa kuin Raamatun sanat: ”Taivasten valtakunta on tullut lähelle”.”

”Suunta muuttuu”

Elämä ja työntäyteiset 70-luvun loppuvuodet jatkuvat. KVL kertoo niistä kirjassaan **Fysiikka ja usko** (1978): ”Useimmat luvut olen kirjoittanut nauttiessani varttuneiden tieteenharjoittajien stipendiä vuonna 1976 jolloin vierailin useissa laboratorioissa: NORDITAssa Kööpenhaminassa, ... CERNissä Genevessä, ...”

Luultavasti Cernin yhteydestä alkoi **Wolfgang Paulin** ajatusten ”uusi kohtaaminen”. Jälleen Luki-jalle (Atomien tuolla puolen, 1985): ”Wolfgang Paulin ja Markus Fierzin kirjeenvaihto on harvinainen dokumentti, joka ohjaa meidät näiden fyysikkojen ajattelun syvimmille lähteille. Modernin fysiikan perusfilosofia saa näin aivan uutta valaistusta. Fysiikka liittyy tässä meidän aikamme yleisiin aatevirtauksiin. Paulin kirjeillä on sanottavaa filosofiille, aatehistorioitsijoille, teologeille, biologeille, psykologeille – ja **tavallisille tämän ajan ihmisille** (lihavointi AgA:n), jotka etsivät vastausta olemassaolon peruskysymyksiin.”

Fyysikon tie-kirjan kansikuvassa sekä sivun 40 viimeisissä virkkeissä näen – jälkiviisaana – kirjainyhdistelmän LFS. KVL sanoittaa: ”Kolmas etappi ei kuitenkaan tule minun osaltani merkitsemään varsinaista taistelua. Siihen minulla ei enää ole edellytyksiä. Jos en saa tukea nuoremalta polvelta, kolmas etappi jää minulta kesken. Ehkäpä työlläni joka tapauksessa on merkitystä maaperän muokkauksessa tulevalle kehitykselle.”

On aika palata otsikon kysymyksiin:

Kysymykseen ”**Miten**” tarjoan vastaukseksi edellä kirjoittamani sitaatit K.V.Laurikaisen ajatuksista sekä muistijäljet henkilökohtaisesta vuorovaikutuksesta vuosina 1979-97.

Kysymykseen ”**Missä**” vastaan – intuitiivisesti – Nurmeksen kirjakaupan takahuoneessa 1930-luvun alkuvuosina ”kylvettiin siemen”. Heinäveden Valamon seminaarissa 9. – 11. elokuuta 1987 ajatus ”nimettömästä seurasta” tuli julki. Nimi L(uonnon)F(ilosofian) S(eura) sai ilmaisun 3.11.1988 päivätyssä kutsukirjeessä seuran perustavaan kokoukseen.

”**Miksi**”-kysymykset ovat tunnetusti hankalia. Rohkenen kuitenkin sanoittaa vastausta näin:

KVLLaurikainen oli, **LFS** perustettiin (Säätytalon salissa 23, 15. joulukuuta 1988), koska ...

”Tiede ei riitä arvojen perustaksi. Se ei tavoita niitä *absoluuttisia arvoja*, jotka ovat kätkeytyinä siinä transsendenttisessä todellisuudessa, joka on syvemmällä kuin tieteen tavoittama todellisuus. *Moraalin perusta ei ole tiedossa vaan uskossa.*” (Atomien viesti, 1994, s.184 ja The Message of the Atoms, 1998, p.166)

